

В.А. Рубель

З ІСТОРІЇ ПІВДЕННОКОРЕЙСЬКОЇ ШОСТОЇ РЕСПУБЛІКИ

Продовження в наступному числі журналу.

Дослідження партійного сегмента сучасної політичної історії країн, побудованих на принципах демократичної виборності владних інститутів, є проблемою об'єктивно складною і методологічно не в усьому відпрацьованою. Адже, вивчаючи партійну історію, дослідник постійно стикається з низкою ускладнень, що неодмінно супроводжують діяльність будь-якого союзу політичних однодумців, яким, по суті, є кожна політична партія. По-перше, у динамічних державних та ідеологічних змінах сучасності партії часто міняють заявлені стратегічні й тактичні пріоритети, намагаючись у такий спосіб гнучко реагувати на настрої виборців. По-друге, як правило, більшість політичних лідерів не належать до категорії людей, переобтяжених абсолютною чесністю представлених в офіційних промовах думок. Внаслідок цього заявлені цілі партії можуть кардинально мінятися протягом її існування, що часто унеможливує її об'єктивну політико-ідеологічну ідентифікацію. Та, якщо відповідність між програмами і заявленою електоральною цільовою аудиторією такої партії починає надто кардинально суперечити реальній практиці її державної активності, такий "союз політичних однодумців" швидко втрачає виборчі симпатії і в демократичних умовах ротації владних інститутів сходить з політичної арени. Ось чому в умовах демократії сама боротьба за голоси виборців залишає в межах діючої політичної системи лише ті партії, які максимально можливим чином корелюють свої назви і заявлені програмні пріоритети з реаліями своєї практичної діяльності. І це дає досліднику можливість, з одного боку, чітко відрізнити реально існуючі партії від "віртуальних піарівських проектів", а по-друге, дає підстави для об'єктивного політико-ідеологічного структурування партійного сегмента демократичних держав, зосереджуючи увагу винятково на тих партіях, які користуються істотною підтримкою на виборах. Саме такий методологічний підхід формує об'єктивно осмислене уявлення про політичну широту й ідеологічну сегментацію партійної системи та дозволяє робити достовірні висновки стосовно реально циркулюючих у межах кожної конкретної нації ідейних державних доктрин.

Усі зазначені концептуальні позиції повною мірою стосуються історії південнокорейської Шостої республіки (第六共和國: *Че-юк конхва-гук*), партійна еволюція якої є прикладом реально діючого ідейного плюралізму з урахуванням цивілізаційної, політичної та міжнародної специфіки як регіонального далекосхідного, так і власне корейського рівня.

На момент проголошення 25 лютого 1988 р. Но Тхеу¹ [盧泰愚: 1988–1993] 13-м президентом південнокорейської держави *Техан мінгук* (大韓民國) її політико-ідеологічна система функціонувала на засадах реально діючої багатопартійності, основу якої складало домінування чотирьох найбільших партій [Shin 1999, 4] при існуванні певного числа дрібних організацій, що претендували на право мати горде найменування "партії" (*дан* – 黨), але не зуміли ідейно окреслити цільову аудиторію свого електорату і тому не могли істотно впливати на процеси ідейного структурування теханського соціуму (докл. див.: [Bedeski 1994, 74–75]). Це чудово засвідчили підсумки чергових 13-х всенародних виборів до Національної Асамблеї (國會: *Кукхве*²), які пройшли 26 квітня 1988 р. Результати цього "свята демократичного волевиявлення", в якому взяли участь 75,8% виборців, спричинили доволі специфічну сегментацію теханського парламенту [Kihl Young Whan 2005, 16].

Формальну перемогу на виборах здобула консервативна проурядова Партія

демократичної справедливості (民主正義黨: Мінджу джонний-дан – скор. 民正黨: Мінджон-дан), яка одержала 125 депутатських мандатів (із 299-ти) [Roehrig 2002, 161], але, по суті, це означало втрату владного контролю над парламентом [South Korea: a Country Study 1997, 222], оскільки забезпечувало президенту Но Тхеу гарантовану підтримку з боку тільки 41,8% депутатського корпусу і загрожувало постійним блокуванням владних ініціатив опозицією. Статус головної опозиційної партії вибори подарували центристській Партії миру й демократії (平和民主黨: Пхьонхва мінджу-дан – скор. 平民黨: Пхьонмін-дан), лідером якої був політик драматичної долі і непохитної волі Кім Теджун³ (金大中: 1925–2009): їй дісталися 70 місць у Кукхве. Третє місце у виборчих перегонях здобула керована ще одним достойним борцем за демократизацію країни, Кім Йонсамом⁴ (金泳三: 1927 р. нар.), правоцентристська Партія демократичного єднання (統一民主黨: Тхон'іль мінджу-дан), якій дісталися 59 мандатів. Ще 35 місць у Кукхве здобула правоконсервативна Нова демократично-республіканська партія (新民主共和黨: Сін мінджу конхва-дан) [South Korea: a Country Study 1997, 341] Кім Чонпхіля (金鍾泌: 1926 р. нар.), яка представляла інтереси “вичищених” із державних структур функціонерів позаминулого військового режиму покійного генерала-президента Пак Чонхі⁵ (朴正熙: 1917–1979) [Nahm 2007, 310], ображених за це на покоління “нових військових політиків”, висуванцем котрих і був президент Но Тхеу. Із решти 11 мандатів десять здобули позапартійні кандидати [Brill, Schwartz 1988, 8] і лише один дістався представнику утвореної в березні 1988 р. (тобто буквально перед самими виборами) Корейської етнодемократичної партії (韓겨래民主黨 / 韓種族民主黨: Хангьорьо мінджу-дан⁶), орієнтованої на національно свідомого виборця⁶.

Таким чином, попри формальну перемогу, адміністрація Но Тхеу опинилася перед загрозою перманентного блокування її законодавчих ініціатив у парламенті [Shin 1999, 5], що спонукало владу до активнішого пошуку союзників у Кукхве. Переговори тривали більше року, і їхні подробиці не розголошувались [South Korea: a Country Study 1997, XXXI], але результат перевершив найсміливіші прогнози політологів. З Кім Чонпхілем і його Новою демократично-республіканською партією (Сін мінджу конхва-дан – скор. 共和黨: Республіканська партія Конхва-дан), тобто з колишніми однопартійцями по минулій провладній Демократично-республіканській партії (民主共和黨: Мінджу конхва-дан) покійного президента-диктатора Пак Чонхі, функціонери проурядової Партії демократичної справедливості домовилися без особливих ускладнень. Адже у цих партій був майже однаковий проурядовий електорат консерваторів, а більшість партійних чиновників обох партій добре знали один одного по спільній роботі в політичних та державних структурах колишніх військово-диктаторських режимів. Проте навіть після об'єднання консервативних сил провладна партійна коаліція в 13-й Національній Асамблеї складала максимум 160 голосів (53,5%), не досягаючи бажаної цифри у 2/3 депутатів. А саме таку “конституційну” більшість треба було мати для внесення змін до діючих і прийняття нових законів, таких необхідних для подальшої соціально-економічної модернізації та політичної демократизації. І тоді уряд пішов на контакт з одною з опозиційних центристських партій – з Партією демократичного єднання Кім Йонсама.

Кім Йонсам (1927 р. нар.) мав на той момент імідж непохитного борця з військовою диктатурою, але президент-генерал Но Тхеу заради досягнення партійно-політичного компромісу пішов на безпрецедентні поступки – й угода відбулася. При цьому Но Тхеу, зберігаючи посаду глави держави, гарантував, що не претендуватиме на другий термін президентства, а самому Кім Йонсаму уже тепер запропонували статус офіційного голови майбутньої об'єднаної проурядової партії з перспективою подальшого висування в президенти як кандидата саме від цієї майбутньої правлячої провладної партії на найближчих виборах. І “підстаркуватий хлопець” [Korea business 1994, 22] Кім Йонсам не встояв...

У результаті 23 січня 1990 р. [Shin 1999, 5] сталося небачене: правляча Мінджу джонний-дан та дві “опозиційні” партії – Тхон'іль мінджу-дан і Сін мінджу конхва-дан – оголосили про своє злиття в об'єднану Демократично-ліберальну партію (民主自由黨: Мінджу чаю-дан – скор. 民自黨: Мінджа-дан) [Korea business 1994, 5], яка стала

відтоді абсолютно домінуючою правлячою партією [South Korea: a Country Study 1997, XXXI], здобувши контроль над двома третинами парламенту (219 мандатів із 299-ти) [Retreat from reform 1990, 3]. Ця партія позиціонувала себе як проурядову політичну силу, на яку спирається діючий президент Но Тхеу, але офіційним лідером *Мінджа-дан* був оголошений колишній опозиціонер, а тепер голова домінуючої правлячої партії Кім Йонсам.

Раптова консолідація урядових сил позбавила опозицію можливостей блокувати президентські ініціативи і повернула владі цілковитий політико-правовий контроль над суспільством, що одразу стурбувало демократичний електорат. Багато хто розцінив дії Кім Йонсама як зраду своїх виборців та їхніх очікувань. У лютому 1990 р. країну охопили масові акції протесту проти загрози відновлення в нових демократичних ризах тоталітарних реалій однодумства у формі демократично сформованої монопартійності. Адже історичний досвід підказував, що тільки за наявності діалектичного суперництва різних соціально-економічних і політичних доктрин суспільство має можливість вибору, а тому може максимально ефективно впливати на владу. І чим більшою є варіативність цих поглядів, тим меншою є загроза сповзання нації в тенета тоталітаризму і владного диктату. Ось чому такою нервовою виявилась реакція південнокорейського суспільства на загрозу повернення *Техан мінгук* у тло керованого владою однодумства, коли одна політична сила отримує можливість нав'язувати соціуму свою "єдино правильну генеральну лінію партії", не рахуючись із конкурентами.

Щоправда, для центристів у консолідації урядових сил був і свій плюс. Тепер на електоральному полі демократичного центру знову почала домінувати лише одна партія, і вона могла таким чином істотно розширити свою електоральну базу та претендувати на перемогу на наступних виборчих перегонах. А враховуючи те, що традиційним партійним брендом усіх південнокорейських центристських партій була присутність у назві словосполучення *мінджу* (民主 – "демократія"), котре тепер "незаслужено", з точки зору опозиції, намагалася присвоїти проурядова Демократично-республіканська партія *Мінджа-дан*, 15 червня 1990 р. партія Кім Теджуна офіційно змінила найменування з трохи знеособленої *Пхьонхва мінджу-дан* (Партія миру й демократії) на перевірену десятиліттями минулої політичної боротьби *Мінджу-дан* (民主黨: Демократична партія) [Nahm 2007, 314]. У повернення звичної центристської назви "демократи" вклали, по-перше, принципівий елемент історичної спадковості нинішньої *Мінджу-дан* до усіх "демократичних" партій минулого. По-друге, цим актом Демократична партія підкреслювала "ексклюзивність" своїх партійних прав на відповідний центристський електорат, технологічно відсторонюючи від нього урядову *Мінджа-дан*.

Знайшлись невдоволені політичним курсом Кім Йонсама на союз із наявною владою і в середовищі його колишніх однопартійців по *Тхон'іль мінджу-дан*. Щоправда, більшість колишніх однопартійців Кім Йонсама до чергових парламентських виборів березня 1992 р. залишались у рамках *Мінджа-дан*, користуючись усім спектром можливостей депутатів від правлячої політичної сили. Але соціологічні опитування показали, що значна частина їхніх колишніх виборців оцінила вчинок Кім Йонсама як "зраду інтересів демократії" і голосувати за це на наступних виборах не збирається. Такий розклад загрожував істотним скороченням фракції проурядової партії у наступному складі *Кукхве*, а отже, чимала частина депутатів від колишньої Партії демократичного єднання (інкорпорованої тепер у правлячу Демократично-республіканську партію) гарантовано втрачала свої мандати. Реакцією на цю загрозу стало народження на початку березня 1992 р. правоцентристської Партії національного єднання (統一國民黨: *Тхон'іль кунмін-дан*), лідером якої став видатний бізнесмен, фундатор корпорації "Хюндай" (現代: кор. *Хьонде*) Чон Чуйон (鄭周永: 1915–2001) [Nahm 2007, 317]. Основу кадрового складу *Тхон'іль кунмін-дан* склала частина "демократів-республіканців" із числа колишніх однопартійців Кім Йонсама по його попередній Партії миру й демократії, які заявили про свою принципову незгоду зі зрадою своїм колишнім лідером "інтересів демократії" та вийшли з цієї причини із правлячої Демократично-республіканської партії. У розрахунках електоральної підтримки Чон Чуйон намагався позиціонувати свою *Тхон'іль кунмін-дан* прямим правонаступником колишньої *Тхон'іль мінджу-дан* і тому

сподівався на голоси її колишніх виборців на призначених на 24 березня 1992 р. 14-х парламентських виборах.

Поява партії *Тхон'іль кунмін-дан* знову дробила “демократичний” електорат центристів і тим посилювала позиції проурядової партії *Мінджа-дан*. Проте знайшлися невдоволені злиттям консерваторів із частиною центристів (у формі Демократично-ліберальної партії) і в таборі власне консервативних сил, які ніяк не хотіли бачити своїм лідером колишнього опозиціонера Кім Йонсама. Із них склалася класична правоконсервативна Нова партія політичних реформ (新政治改革黨: *Се-джончхі хьокхьон-дан* – скор. 新政黨: *Сінджон-дан*), яку очолили ветерани руху консерваторів Кім Токрьон (金德龍: 1941 р. нар.) і Пак Чханджон (朴燦鍾: 1939 р. нар.). У своїх ідейних засадах *Сінджон-дан* постійно апелювала до традиційних морально-цивілізаційних цінностей корейської нації, базованих на класичних релігійних доктринах Далекого Сходу (буддизм, конфуціанство, культ предків), тому в західній історіографії цю партію часто ідентифікують як теократичну (Theocracy Party).

Партією лівого електорату намагалася представити себе лівоцентристська Партія справедливості (正義黨: *Чонний-дан*), лідером якої виступав Лі Пьонхо (李丙昊: 1962 р. нар.). Програма *Чонний-дан* проголошувала метою її існування досягнення більшої соціальної справедливості шляхом підконтрольного державі вирівнювання доходів населення, звинувачуючи реформаторів правого крила у надмірній поляризації матеріальних страт.

Таким чином, напередодні парламентських виборів 1992 р., навіть переживши непрості організаційні пертурбації, партійний сегмент Південної Кореї мало змінився по суті, якщо порівнювати його з багатопартійністю кінця 80-х років. І хоча за період останньої парламентської каденції більшість партій змінили назви, їхня електоральна сегментація залишилась без суттєвих новацій. На позиціях крайнього правого консерватизму стала Нова партія політичних реформ Кім Токрьона, для якої будь-які поступки чи союзи з опозиційними демократами виглядали справою небезпечною і неприпустимою. На проурядовий електорат класичних консерваторів спиралась у своїй політиці Демократично-ліберальна партія Кім Йонсама. Головною опозиційною партією вважала себе центристська Демократична партія Кім Теджуна, конкурентом якої на правому фланзі електорального центру виступала Партія національного єднання Чон Чуйона, а на лівому – Партія справедливості Лі Пьонхо.

Результати парламентських виборів 24 березня 1992 р. [Kihl Young Whan 2005, 16] остаточно розставили крапки над “і” в партійній карті тогочасної Південної Кореї: 149 місць (49,8%) вибороли “демократ-ліберали”, 97 (32,4%) – “демократи”, 31 (10,4%) – праві центристи з Партії національного єднання, і лише один депутатський мандат здобула правоконсервативна Нова партія політичних реформ. 7% голосів отримали позапартійні висуванці (21 мандат). Таким чином, справдилися прогнози соціологів про те, що бурхливий соціально-економічний розвиток *Теханмінгук* останніх трьох десятиліть забезпечив більшості її громадян доволі пристойний рівень життя, що істотно звузило виборчу базу партій крайнього спектра – як правих (парламентська квота Нової партії політичних реформ обмежилась одним депутатом), так і лівих (Партія справедливості не змогла провести до південнокорейського парламенту 14-го скликання жодного свого кандидата).

Приблизно ті самі політичні сили вступили у конкурентну боротьбу і на найближчих президентських виборах, проведених 18 грудня 1992 р., – і з тими ж результатами. Адже реальними претензії на вищу державну посаду виглядали тільки для трьох (із семи заявлених) кандидатів. Йдеться про висуванця правлячої Демократично-ліберальної партії Кім Йонсама і двох опозиціонерів-центристів – Кім Теджуна (від Демократичної партії) і Чон Чуйона (від Партії національного єднання). Проте в ситуації розколу опозиційні кандидати знову роздробили свій електорат, і першим (із часів поваленої в 1961 р. “військовими революціонерами” південнокорейської Другої республіки (第二共和國: *Че'ї конхвагук*) 1960–1961 рр.) “вільно обраним цивільним президентом” [Neary 2002, 81] *Теханмінгук* став Кім Йонсам (за нього віддали голоси 9977332 виборці, що становило 42% електорату). 68-річний Кім Теджун здобув підтримку 8041284 громадян

(33,6%) [Nahm 2007, 318] і, привітавши переможця з перемогою, впав у депресію, покинув Демократичну партію (віддавши головування в ній Лі Кітхеку (李基澤: 1937 р. нар.) [South Korea: a Country Study 1997, XXXII]) та на кілька років взагалі відійшов від політики [Nahm 2007, 318]. Істотно меншими, але пристойними були відсотки, набрані представниками Партії національного єднання Чон Чуйоном (3880067 голосів – 16,3%) і Нової партії політичних реформ Пак Чханджоном (1516047 голосів – 6,4%). Інші пошукачі крісла президента (незалежні кандидати Пек Гівон (白基玩) і Кім Оксен (金玉仙), а також представник лівої Партії справедливості Лі Пьонхо) не вийшли у своїх рейтингах за межі одного відсотка підтримки.

Але триумф влади не був тривалим. Уже в 1995–1996 рр. країну сколихнули гучні скандали, пов'язані з хабарництвом вищих державних осіб минулого режиму, в яких виявилися замішаними навіть два колишніх президенти. На кінець 1996 р. справа завершилась тим, що Чон Тухван⁸ (президент *Техан мінгук* у 1980–1988 роках) отримав довічне ув'язнення⁹, а Но Тхеу (президент *Техан мінгук* у 1988–1993 роках) – 17 років тюрми¹⁰ [Lee Yeon-ho 2002, 146] (обидва амністовані у 1997 р. наступним південнокорейським президентом Кім Теджуном [Feffer 2003, 45]). Слідом за колишніми президентами до в'язниці були відправлені діючі урядовці – міністр оборони і міністр охорони здоров'я [Shin 1999, 9]. Далі у корупційних справах виплило ім'я другого сина діючого президента Кім Йонсама – Кім Хьончхоля (金賢哲: 1959 р. нар.), який виявився замішаним у фінансових махінаціях корпорації “Ханбо Стіл Компані” (韓寶製鉄). Врешті-решт, у січні 1997 р. корпорація збанкрутіла, а її володар Чон Тхесу (正太洙) і кілька чиновників вищого рівня спільно із сином президента¹¹ сіли за ґрати [Understanding Korean Politics 2001, 1–2]. Щоправда, паралельно на три роки був ув'язнений впливовий конкурент діючого глави держави, колишній голова корпорації “Хьонде” і керівник Партії національного єднання Чон Чуйон [Lee Yeon-ho 2002, 146], але це не змогло відволікти людей від скандалів у середовищі, наближеному до чинного президента. Діюча влада почала швидко “втрачати обличчя” (особистий рейтинг президента Кім Йонсама впав із 90% у 1993 р. до 18% в 1997 р. [Shin 1999, 11]), що спричинило динамічну сегментацію та реорганізацію партійного середовища.

Опосередковано згадані вище скандали кидали тінь на правлячу Демократично-ліберальну партію¹², і вже 6 грудня 1995 р., щоб дистанціюватися від крадіїв, орієнтована на Кім Йонсама частина партії влади змінила офіційну назву з *Мінджса-дан* на *Сін Хангук-тан* (新韓國黨: Партія нової Корейської держави). Змінився і її голова – ним став Лі Хвечхан (李會昌: 1935 р. нар.) [Levin, Han 2002, 68]. Паралельно частина колишніх членів *Мінджса-дан* не захотіли мати нічого організаційно спільного з “прогнилими політиками старого покоління” та утворили Ліберально-демократичне об'єднання лівих консерваторів (自由民主聯合: *Чаюмінджу йонхан*; скор. 自民聯: *Чамінрьон*). Лідером *Чамінрьон* став ветеран південнокорейського політикуму Кім Чонпхіль [Levin, Han 2002, 68], а його найближчими соратниками – Пак Тхеджун (朴泰俊: 1927 р. нар.) і Сім Тьпюн (沈大平: 1941 р. нар.).

Наприкінці 1995 р. в політику з новими оптимістичними сподіваннями повернувся головний конкурент діючого президента – Кім Теджун, але Лі Кітхек не захотів віддавати колишньому патрону головування у *Мінджсу-дан*. Кім Теджун спробував приєднатися до *Сін Хангук-тан*, однак і там його головою партії не обрали. Тоді Кім Теджун власним політичним авторитетом організував зі своїх прихильників нову опозиційну партію Національний конгрес за нову політику (新政治國民會議: *Се-джончхі кукмін-хвейй*) [Levin, Han 2002, 67], куди поступово перекочували більшість функціонерів із *Мінджсу-дан*. У результаті *Кукмін хвейй* (國民會議 – скор. від *Се-джончхі кукмін-хвейй*) почав активно забирати у “демократів” основні гасла, кадровий потенціал і електоральні сподівання, що вдихало оптимізм у його лідерів.

Криза довіри до влади позначилася на чергових виборах до *Кукхве*, які пройшли 11 квітня 1996 р. Навіть змінивши назву й “очистившись” від корупціонерів, проурядова Партія нової Корейської держави здобула тільки 139 місць (із 299-ти – 34,5%) [Shin 1999, 8], чим остаточно втратила парламентську більшість. *Кукмін хвейй* Кім Теджуна провів до 14-го складу Національної Асамблеї 79 депутатів (25,3%), Ліберально-демократичне

об'єднання – 50 (16,2%), а керована Лі Кітхеком *Мінджун-дан* – тільки 15 (5%). 16 депутатів пройшли до парламенту у статусі позапартійних кандидатів [Kihl Young Whan 2005, 16].

Навіть поверховий політологічний аналіз партійного життя першого десятиліття (1988–1997 рр.) “чистої демократії” в Південній Кореї показав, що на всіх попередніх парламентських і президентських перегонах за прихильність виборців боролися політичні сили, які відображали далеко не увесь спектр електоральних смаків. Достатньо репрезентованими в партійних колах були виборчі сегменти правої та центристської спрямованості, але недостатньо охопленим залишався лівий електорат, що було своєрідним політичним наслідком жорсткого військово-диктаторського обмеження усіх лівих організацій у минулі десятиліття та істотного прогресу в рівні матеріального буття протягом останньої третини ХХ ст. З одного боку, це відбивалося на ході самих голосувань, у яких брав участь все менший відсоток виборців: парламентські вибори 1985 р. – 84,57%, парламентські вибори 1988 р. – 75,73%, парламентські вибори 1992 р. – 71,9%; парламентські вибори 1996 р. – 63,9%. Та сама ситуація з виборами президента: 1987 р. – 89,2%, 1992 р. – 81,9%.

До речі, у наступних президентських перегонах 18 грудня 1997 р. взяли участь ще менше виборців – 80,7%.

Можна було запідозрити, що в ситуації, коли влада тоталітарними методами до виборчих ділянок уже не гнала і “проценти” тих, що голосували, у звітах не приписувала, партій і лідерів, ідеї яких могли б зацікавити лівий електорат, було явно недостатньо, тому у виборчих перегонах зазначені політичні організації майже не фігурували. Певною мірою це пояснювалось уже згаданим феноменом “збагачення” південнокорейського соціуму в ході результативних реформ. Проте така односторонність партійної сегментації політикуму не могла тривати вічно. Рештки стабільності наявної партійної системи довалила фінансова криза 1996–1997 років¹³, наслідком якої стало у тому числі пришвидшене зростання партій, чітко орієнтованих на “ліві” ідеї соціальної справедливості і захищеності, справедливішого перерозподілу матеріальних ресурсів тощо. З іншого боку, існуючі партійні установи також намагалися охопити лівий електорат заради збільшення власного рейтингу і політичної ваги у майбутніх владних баталіях, внаслідок чого також активно перекомбінувалися, міняли назви та відповідно корелювали свої політичні програми.

¹ Писемний псевдонім *Рьондан* (庸堂). У літературі поширений істотно спотворений варіант імені цього генерала-політика – *Ро Деу*, – що пов'язано зі специфікою написання його імені латинським шрифтом (Roh Tae-woo).

² Можливий інший варіант перекладу – Державні Збори.

³ Писемний псевдонім *Хугван* (後廣).

⁴ Писемний псевдонім *Косан* (巨山).

⁵ Писемний псевдонім *Чунсу* (中樹).

⁶ Інший варіант перекладу зазначеної назви: Демократична партія Корейського етносу.

⁷ Ця партія була утворена внаслідок внутрішньої реорганізації та зміни назви організованої покійним Кім Чончхолом (金鍾哲: 1920–1986) колишньої Національної партії Корейської держави (韓國國民黨: *Хангук кунмін-дан*).

⁸ 全斗煥. Писемний псевдонім *Ірхе* (日海). У літературі поширений дещо спотворений варіант імені цього генерала-політика – Чон Духван, – що пов'язано зі специфікою написання його імені латинським шрифтом (Jeon Du-hwan).

⁹ Чон Тухвана звинуватили у розкраданні \$276 млн. державних коштів [Shin 1999, 8].

¹⁰ Но Тхеу звинуватили у розкраданні \$350 млн. державних коштів [Shin 1999, 8].

¹¹ Особисто Кім Хюнчхоль отримав три роки тюрми [Shin 1999, 10].

¹² У тогочасній південнокорейській пресі найпопулярнішою карикатурою стало зображення корабля під назвою “Демократично-ліберальна партія” з прикрашеною скульптурою президента Кім Йонсама носовою рострою, який пускає на дно торпеда під назвою “Корупція” [Korea business 1994, 24].

¹³ Результатом цієї кризи стало суттєве падіння південнокорейського ВВП, котрий у розрахунку на душу населення зменшився з \$10,5 тис. до \$9,5 тис. на людину [Kong Tat Yan 2000, 23].

Но Тхеу

Кім Теджун

Кім Йоансам

Кім Чонпхіль

Чон Чуйон

Кім Токрьон

Пак Чханджон

Кім Хюнчхоль

Лі Хвечхан

Сім Тепьон

Квон Йонгіль

Хо Кьон'йон

Кім Кинтхе

Сін Чон'іль

Но Хвечхан

Лі Хандон

ЛІТЕРАТУРА

Ahn Byong-man. Elites and political power in South Korea. Cheltenham; Northampton (Mass.): Edward Elgar Publishing, 2003.

Beard Joan. Short Stay Guide South Korea. Seoul: Little Hills Press, 2002.

Bedeski Robert E. The transformation of South Korea: reform and reconstitution in the Sixth Republic under Roh Tae Woo, 1987–1992. London: Routledge, 1994.

- Brill Julie, Schwartz Eric. Assessing reform in South Korea: a supplement to the Asia Watch report on Legal Process and Human Rights. Washington, DC: Asia Watch, 1988.*
- Chang Yun-Shik, Seok Hyun-ho, Baker Donald L. Korea Confronts Globalization. New York, NY: Routledge, 2008.*
- Feffer John. North Korea, South Korea: U.S. policy at a time of crisis. Toronto (Ontario); London: Seven Stories Press, 2003.*
- Joo Seung-Ho, Kwak Tae-Hwan. Korea in the 21st century. New York: Nova Science Publishers, 2001.*
- Kihl Young Whan. Transforming Korean politics: Democracy, Reform, and Culture. New York: Sharpe, 2005.*
- Kim Jasper. Crisis and change: South Korea in a post-1997 new era. Seoul: Ewha Womans University Press, 2005.*
- Kong Tat Yan. The politics of economic reform in South Korea: a fragile miracle. New York, NY; London: Routledge, 2000.*
- Koo Hagen. Korean workers: the culture and politics of class formation. New York: Cornell University Press, 2001.*
- Korea business: the portable encyclopedia for doing business with Korea / Christine Genzberger.** San Rafael, SA: World Trade Press, 1994.
- Korea yearbook: Politics, Economy and Society / Edited by Rüdiger Frank, James E. Hoare, Patrick Köllner, Susan Pares.** Leiden: Brill, 2007.
- Lee Yeon-ho. The state, society, and big business in South Korea. New York: Taylor & Francis e-Library, 2002.*
- Levin Norman D., Han Yong-Sup. Sunshine in Korea: the South Korean debate over policies toward North Korea. Pittsburg: RAND Center for Asia Pacific Policy, 2002.*
- Neary Ian. Human rights in Japan, South Korea and Taiwan. London: The Cromwell Press, 2002.*
- Retreat from reform: labor rights and freedom of expression in South Korea / Executive director Sidney Jones.** New York, NY; Washington, DC: An Asia Watch Report, 1990.
- Roehrig Terence. The prosecution of former military leaders in newly democratic nations: the cases of Argentina, Greece, and South Korea.* Jefferson, North Carolina: McFarland & Company, 2002.
- Shin Doh C. Mass politics and culture in democratizing Korea. Cambridge: Cambridge University Press, 1999.*
- South Korea: a Country Study / Edited by Andrea Matles Savada and William Shaw.** Washington, D.C.: Federal Research Division, Library of Congress: Government Printing Office, 1997.
- Understanding Korean Politics. An Introduction / Edited by Soong Hoom Kil and Chung-in Moon.** Albany, NY: State University of New York Press, 2001.